

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ONA TILI O'QITISHNING PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK ASOSLARI**Xudayberganova Feruza***Urganch Davlat Pedagogika Instituti mustaqil tadqiqotchisi***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 31.10.2025**Revised: 1.11.2025**Accepted: 2.11.2025**Mazkur maqolada boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish jarayonining psixologik va pedagogik asoslari tahlil qilinadi, o'quvchi shaxsining yosh xususiyatlariga mos yondashuv, shuningdek, ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari yoritiladi.***KALIT SO'ZLAR:***ona tili, boshlang'ich ta'lim, psixologiya, pedagogika, metodika, ta'lim samaradorligi..***Kirish.**

Bugungi globallashuv davrida ona tili ta'limining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Chunki til – bu nafaqat aloqa vositasi, balki xalqning milliy tafakkuri, madaniyati va ma'naviy qadriyatlarining ifodasidir. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda ona tili fanini samarali o'qitish o'quvchilarning tafakkurini shakllantirish, muloqot madaniyatini rivojlantirish, fikrlash va nutq ko'nikmalarini o'stirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Boshlang'ich ta'lim bosqichida beriladigan har bir bilim, ayniqsa ona tili darsi, keyingi ta'lim jarayonining poydevorini tashkil etadi.

Ona tili ta'limining mazmun va ahamiyati

Ona tili fani o'quvchilarda og'zaki va yozma nutq madaniyatini, to'g'ri, aniq va ifodali so'zlash, fikrini mantiqan bayon etish malakasini shakllantiradi. Shu sababli bu fanning o'qitilishi boshqa fanlardan farqli ravishda nafaqat grammatik bilim berish, balki kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilgan bo'lishi zarur. Boshlang'ich ta'lim Davlat ta'lim standarti (DTS)da ona tili ta'limining asosiy maqsadi

o'quvchilarda til birliklarini anglash, ularni nutq jarayonida to'g'ri qo'llash va milliy qadriyatlarni til orqali singdirish deb belgilangan. Bu jarayonda o'qituvchining roli hal qiluvchi ahamiyatga ega, chunki aynan u bolalarga tildan foydalanish madaniyatini o'rgatadi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining psixologik xususiyatlari

Boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar (7–10 yosh) o'ziga xos psixologik va fiziologik xususiyatlarga ega. Bu davrda ularning tafakkuri konkret-obrazli, diqqat va xotira beqaror, ammo taqlidchanlik kuchli bo'ladi. Shuning uchun ona tili darslarini tashkil etishda quyidagi psixologik omillarga e'tibor qaratish muhim:

- o'quv materiallarini ko'rgazmali vositalar yordamida tushuntirish;
- o'yin elementlaridan, muloqotli metodlardan foydalanish;
- o'quvchini faol fikrlashga undovchi savol-javoblar va ijodiy topshiriqlarga e'tibor berish;
- mustaqil nutq tuzish ko'nikmalarini bosqichma-bosqich shakllantirish.

Psixologlar (L.S. Vygotskiy, J. Piage va boshqalar) ta'lim jarayonida "yaqin rivojlanish zonasi" tamoyilini ta'kidlaydilar. Unga ko'ra, bola mustaqil bajara oladigan va o'qituvchi ko'magi bilan bajara oladigan faoliyat o'rtasidagi farqni to'ldirish, ya'ni bola imkoniyatini to'liq ro'yobga chiqarish o'qituvchining asosiy vazifasidir.

Ona tili ta'limining pedagogik asoslari

Ona tili o'qitish jarayoni pedagogik jihatdan tizimli, izchil va tarbiyaviy ahamiyatga ega bo'lishi kerak. Pedagogik nuqtai nazardan bu jarayon quyidagi tamoyillarga tayanadi:

1. Izchillik va tizimlilik – grammatika, imlo, nutq o'stirish mashg'ulotlari o'zaro bog'liq holda olib borilishi lozim.
2. Faollik va mustaqillik – o'quvchi dars jarayonida faol subyektga aylanishi, o'z fikrini mustaqil bayon etishi kerak.
3. Hayot bilan bog'liqlik – mashqlar, matnlar va topshiriqlar o'quvchining kundalik hayotiga yaqin bo'lishi, til birliklarining amaliy qo'llanilishini ta'minlashi kerak.
4. Tarbiyaviy yo'nalish – har bir dars bolada milliy g'urur, vatanga sadoqat, so'zga hurmat kabi qadriyatlarni shakllantirishi zarur.

Bu tamoyillar asosida tashkil etilgan dars o'quvchining tilga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi, o'z fikrini to'g'ri, mantiqan izchil bayon etish imkonini beradi. O'qituvchi faoliyatida individual yondashuv va motivatsiya Har bir bola o'ziga xos psixologik va intellektual imkoniyatlarga ega. Shu sababli ona tili

o'qituvchisi har bir o'quvchiga individual yondashuvni amalga oshirishi lozim. Differensial yondashuv – o'quvchining qobiliyat darajasi, nutq rivoji, mustaqil fikrlash qobiliyatiga mos topshiriqlar berish orqali amalga oshiriladi.

Motivatsiya ta'lim jarayonining harakatlantiruvchi kuchidir. O'quvchining o'qishga ijobiy munosabatini shakllantirish uchun o'qituvchi darsni qiziqarli, interaktiv va ijodiy ruhda olib borishi kerak. Masalan, “So‘z zanjiri”, “Kim topqir?”, “Matndan so‘z izla” kabi o‘yin uslublari orqali grammatik bilimlar mustahkamlanadi.

Shuningdek, o'quvchilarning o'z fikrini yozma ravishda bayon etish malakasini rivojlantirish uchun qisqa insholar, matn tahlili va hikoya tuzish mashqlaridan keng foydalanish tavsiya etiladi.

Xulosa

Boshlang'ich sinflarda ona tili fanini o'qitish — bu nafaqat grammatik bilim berish jarayoni, balki o'quvchilarning nutqiy, mantiqiy va ijodiy tafakkurini rivojlantirishning muhim bosqichidir. Ushbu jarayonning samaradorligi o'qituvchining psixologik sezgirligi, pedagogik mahorati va zamonaviy metodlardan foydalanishiga bevosita bog'liqdir. Shunday ekan, boshlang'ich sinf o'qituvchisi bolalar psixologiyasini chuqur bilishi, ta'limning tarbiyaviy tomonlarini uyg'unlashtira olishi, ona tili darslarini hayot bilan bog'liq, interaktiv shaklda tashkil eta olishi zarur. Faqat shundagina o'quvchilarda ona tiliga muhabbat, so'zga ehtirom va milliy g'urur hislari shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Ta'lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida”gi qarori. — Toshkent, 2020.
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi qarori: “Boshlang'ich ta'lim davlat ta'lim standarti”. — Toshkent, 2022.
3. Vygotskiy L.S. Pedagogik psixologiya. — Moskva, 1983.
4. Hasanboyeva O., Toshtemirova S. Boshlang'ich ta'lim metodikasi asoslari. — Toshkent: TDPU, 2021.
5. Qurbonova M. Ona tili o'qitish metodikasi. — Toshkent, 2019.